

KVINDEREGENSENS PIONERER – ET KOLLEGIUM FOR KVINDelige UNIVERSITETSSTUDERENDE

AF BENTE ROSENBECK

Denne artikel undersøger Kvinderegensens betydning for kvindelige akademikers identitet og karriereudvikling. Kollegiet, oprettet i 1932, skabte et intellektuelt og socialt miljø, hvor kvinder kunne udvikle sig fagligt og danne netværk. Selvom kvinder havde fået adgang til at studere i 1875 og adgang til ansættelse i det offentlige 1921 stod de første beboere stadig over for både synlige og usynlige barrierer i academia. Med inspiration fra Michel Foucaults begreb om heterotopia og Pierre Bourdieus analytiske værktøjer om hegemoni, maskulin dominans og symbolsk vold analyseres, hvordan Kvinderegensen fungerede som et rum for læring, erfaringsudveksling og mobilitet. Artiklen belyser, hvordan flere af beboerne blev pionerer i deres respektive felter – de første kvinder i forskningsråd, Videnskabernes Selskab og høje stillinger i samfundet. Foreningen Kvindelige Akademikere, der var central for etableringen af Kvinderegensen, spillede også en afgørende rolle i at skabe nye muligheder for kvinder, herunder erhvervsvejledning for gymnasiepiger. Samtidig rejser artiklen spørgsmålet om, hvorvidt et fysisk sted kan skabe nye praksisser og perceptioner af kvindelige akademikere – og i hvilken grad det medvirkede til at nedbryde de strukturer, der hæmmede kvinders integration i videnskaben.

INDLEDNING

Den 10. maj 1932 åbnede Kvinderegensen dørene for 56 beboere/alumner. Det var en kold dag, da de og deres flyttelæs blev modtaget på trappen af Eli Møller, som havde taget initiativet til Kvinderegensens oprettelse. En ny verden åbnede sig for dem.¹

Kvindelige akademikere var på dette tidspunkt ikke en naturlig del af academia. Der var få af dem. Der var ingen formelle barrierer for kvinder, men normer og diskursive begrænsninger. Kvinderegensen var med til at ændre på dette. Jeg

1 Oprettelsen er skildret i flere film, som findes i DRs Arkiv: *Grundstensnedlæggelse til Kvinderegensen 1931*. Sendt første gang 01-04-1931. 35 mm kopi. Indgået januar 1989; *Kvinderegens 1932 og 1931*. Sendt første gang 01-03-1932. 16 mm kopi. Indgået januar 1989.

Studine flytter ind på Kvinderegensen. Fotograf: Holger Damgaard. Det Kgl. Biblioteks billedsamling.

vil i denne artikel se på, hvad Kvinderegensen var for et sted. Hvilke muligheder gav dette særlige sted de kvindelige akademikere? Blev det udgangspunkt for nye initiativer? Hvilke begrænsninger og muligheder havde kvindelige studerende og akademikere generelt i 1930'erne, og hvilke barrierer og strukturer henholdsvis hæmmede eller fremmede kvinders integration i videnskaben?² Fokus er på de første årgange i 1930'erne, men med udblik frem til 1990'erne, en periode, som er dækket af to jubilæumsskrifter.³

Jeg har været tilknyttet Kvinderegensen mellem 2011 og 2019, som eforatsmedlem og i en periode som efor. Op til 90 års jubilæet i 2022 begyndte jeg at se nærmere på Kvinderegensens historie. Jeg udarbejdede en række opslag på min hjemmeside, herunder *Kvinderegensens Blå Bog*.⁴ Der findes desuden et opslag: *Erindringsglimt. Trykte erindringer* (Eli Møller, Esther Møller, Helga Pedersen, Esther Ammundsen, Bente Hansen) samt *Erindringsglimt fra livet på Kvinderegensen* med 6 nyskrevne bidrag fra 2022. Her skal især nævnes Inge Lise Pedersens bidrag. Desuden er der udkommet biografier om Eli Fischer-Jørgensen og Valfrid

2 Der er skrevet lidt om kvinder på kollegier i Danmark: De Coninck-Smith 2020; Nygaard 2023. Om engelske forhold findes en del. Her skal blot nævnes Tamboukou 2003.

3 Kvinderegensen 1932-1957; Pedersen & Regenberg 1992.

4 <https://www.benterosenbeck.dk/emner/kvinderegensen/>

Indflytning på Kvinderegensen. Fotograf: Holger Damgaard. Det Kgl. Biblioteks billedsamling. Kollegiet stod færdig i begyndelsen af 1932 og blev indviet 10. maj 1932.

Palmgren Munch-Petersen. Dette materiale har jeg sammen med arkivmateriale benyttet i artiklen. Dele af arkivet er afleveret til Rigsarkivet: *Københavns Universitet, Kvinderegensen*. Andre dele beror på Kvinderegensen. På Kvinderegensens hjemmeside findes to fortegnelser over Kvinderegensens arkivmateriale.⁵ Også Kvindelige Akademikeres arkiv er benyttet.

BAGGRUNDEN

Hvorfor blev Kvinderegensen bygget? Der var i 1932 506 kvinder indskrevet på Københavns Universitet, hvor der dengang gik 3.630 studerende. Nogle af dem manglede bolig. Hagemanns kollegium var på det tidspunkt det eneste kollegium, som var åbent for kvinder. Mag.art. Aslaug Møller (1876-1964) oversætter og forfatter, som var formand for Foreningen Kvindelige Akademikere (stiftet i 1922), tog initiativ til at oprette "Det lille Akademikerhjem" i Ny Vestergade med plads til 10 kvinder.⁶ Hun havde sammen med Kvindelige Akademikere foretaget en un-

⁵ *Bilag 1: Arkivmateriale beliggende på selve Kvinderegensen* (Kvinderegensens-arkivmateriale.pdf (qr.dk)) og *Bilag 2: Arkivmateriale beliggende på Rigsarkivet* (Qregensens-arkiv-på-Rigsarkivet.pdf). Oversigterne blev udarbejdet af historiestuderende Julian Svejgaard i 2015.

⁶ Rosenbeck 2023: Kvinderegensens blå bog. Her skildres de kvinder der var med til at bygge og etablere Kvinderegensen. Rosenbeck-Kvinderegensens_blaa_bog.pdf (usercontent.one).

Eli Møller var datter af Jutta Bojsen-Møller, Dansk Kvindesamfunds formand gennem mange år. Hun blev færdig som læge i 1895 og skrev i 1906 doktordisputats om igangsættelse af fødsler ved for snævert bækken. I 1910 oprettede hun en privatklinik for fødsler og kvindesygdomme. Det Kgl. Biblioteks billedsamling.

dersøgelse, som viste, hvor elendigt mange kvindelige studerende boede. Eli Møller (1863-1941) dr. med., speciallæge i kirurgi og kvindesygdomme, tog initiativ til Kvinderegensens oprettelse.⁷ Da der på et tidspunkt var planer om et nyt kollegium, nemlig Studentergården (indviet i 1923), kontaktede Eli Møller professor Thorkild Rovsing, som var hendes tidligere chef, for at foreslå, at kollegiet blev åbent for kvinder. Han foreslog, at hun skulle arbejde for at få oprettet et kvindeskollegium, og den ide tog hun til sig. Eli Møller indgik i et samarbejde med Kvindelige Akademikeres bestyrelse og dets formand: Aslaug Møller.⁸

Da Kvinderegensen stod færdig, var Eli Møller den selvskrævede formand for eforatet, hvor også Aslaug Møller blev medlem. Eforatet fik ved den lejlighed tilknyttet tre universitetslærere herunder lektor, dr.phil. Valfrid Palmgren Munch-Petersen (1877-1976). Under Eli Møllers sygdom i 1934-1935 fungerede hun som formand, men da denne igen blev ramt af en alvorlig sygdom i 1938, blev Valfrid Palmgren Munch-Petersen valgt som formand for eforatet. Det var hun indtil 1957. Allerede i 1932 blev Elisabeth Hude (1894-1967) ansat som viceefor og boede på kollegiet. Fru Hude og Valfrid, som de blev kaldt, begyndte begge i 1932, og de kom begge til at præge kollegiet i de følgende mange år.⁹

⁷ Fischer-Jørgensen 1992; Møller 1925.

⁸ Kvinderegensens tilblivelse 1931-32.

⁹ *Kvinderegensen 1932-1957* 1957; Hude 1957; Pedersen 1994; Pedersen & Regenberg 1992; Alenius 1994; Rosenbeck: Kvinderegensen.

VEJEN BANET

Da de første alumner flyttede ind på Kvinderegensen i 1932, var alle barrierer for kvindelige akademikere formelt ryddet af vejen. I 1932 var det 10 år siden, at den første kvinde var blevet ansat som embedsmand på Københavns Universitet, nemlig Julie Vinter Hansen (1890-1960), som fik en fast stilling på universitetets astronomiske observatorium i 1922.¹⁰

Loven om lige adgang for kvinder og mænd til tjenestestillinger og hverv blev en realitet i 1921, og gav kvinder adgang til alle stillinger i stat og kommune bortset fra militære embeder og embeder, som krævede præstevielse. Fra 1921 var der således banet vej for lige ansættelse i det offentlige. I 1919 havde kvinder også fået ligeløn i det offentlige. Lærerinderne havde i årtier kæmpet for at få afskaffet "løn efter køn" princippet, hvor kvinder på et helt lovligt grundlag fik 2/3 af mænds løn.¹¹ Danmark havde dermed fået to vigtige ligestillingslove: ligeløn og lige adgang. Disse love kan siges at være en følge af stemmeretten i 1915.

Vejen var således banet for de kvinder, som flyttede ind på Kvinderegensen i 1932. De kvinder, som havde bygget Kvinderegensen, havde af gode grunde ikke fået en karriere på universitetet, som var lukket land indtil 1921, men pionerer var de. Eli Møller var den første kvindelige læge, som skrev en disputats i 1910. Aslaug Møller blev magister i engelsk sprog og litteratur (1903) og blev forfatter og oversætter. Valfrid Palmgren Munch-Petersen var allerede i 1916 blevet ansat til at undervise i svensk på Nordisk Filologi, Københavns Universitet. I 1920 blev hun ansat i et personligt lektorat vedtaget af Folketinget. Disse kvinder og mange andre med dem, så det som deres opgave at forbedre vilkårene for den næste generation af kvindelige studerende og akademikere.

STEDER

Der var og havde været forskellige steder, hvor kvinder kunne udvikle sig intellektuelt. Det gælder kvindebevægelsen med Dansk Kvindesamfund fra 1871, men især skal her nævnes Kvindelig Læseforening 1872-1962, et sted som både fungerede som bibliotek og mødested.¹² Helle Hvenegård-Lassen har skrevet Kvindelig Læseforenings historie og en biografi om foreningens grundlægger Sophie Alberti (1846-1947).¹³ Nævnes skal også Kvindernes Bygning, som påbegyndtes i 1929 og stod færdig i 1936, men havde været under forberedelse siden Kvindernes Udstilling i 1895.¹⁴

¹⁰ Rosenbeck 2022.

¹¹ Ravn & Rosenbeck 2022.

¹² Rosenbeck 2014: 60-62.

¹³ Hvenegård-Lassen 2008a, 2008b.

¹⁴ Arpe et al. 2011; Balle 2020.

De kvindelige akademikere fik også på et tidspunkt deres egen forening. I 1922 stiftedes foreningen Kvindelige Akademikere. Blandt stifterne var dr. phil. Lis Jacobsen. Foreningen var del af et internationalt netværk. Marianne Alenius skriver, at det første højdepunkt var 50-års jubilæet for kvinders adgang til at studere ved Københavns Universitet i 1925.¹⁵ Det blev fejret med en stor fest og et festskrift: *Kvindelige akademikere 1875-1925*, som Lis Jacobsen redigerede i samarbejde med Estrid Hein og Clara Black. Egentlig var der ikke så meget at fejre ifølge Jacobsen, da kun 379 havde taget en uddannelse i perioden 1875 til 1925, men man kunne da fejre retten – i taknemmelighed over for dem, der havde givet kvinderne adgang, som der stod i forordet til festskriftet.¹⁶

Kvinderegensen var et særligt sted. I de senere år har der været en stigende interesse for steds betydning. Der tales sågar om en stedsteori.¹⁷ Michel Foucault har udviklet begrebet heterotopia, som beskriver visse kulturelle, institutionelle og diskursive rum, der på en eller andet måde er "andet", foruroligende, intense, uforenelige, modstridende eller transformerende. Han har bl.a. skrevet om steder i et foredrag for arkitekter i 1967, som er oversat til dansk med titlen *Andre rum*.¹⁸

Begrebet heterotopia er anvendelig for stedsanalysen.¹⁹ Heterotopier er de andre rum, de af samfundet udgrænsede rum eller bare undtagelsesstederne: kirkegårde, fængsler, galeanstalter, rum der i kraft af deres andethed også er steder, hvorfra vi kan reflektere over de andre rum.²⁰ Ikke kun litterater har benyttet begrebet men også sociologer, og det er også benyttet i relation til steder, hvor læring finder sted. Foucault nævner kostskoler, og her kan tilføjes collegier. Han taler om kriseheterotopier, separate steder som en kostskole, hvor "coming of age" så at sige finder sted. En periode, hvor man modnes og en tid, hvor ting begynder at lykkes for en, hvor man bliver subjekt og finder sin identitet. Den beskrivelse passer på mange af Kvinderegensens beboere.

Dette perspektiv kan sammentænkes med Pierre Bourdieus analyse af akademien og maskulinitet. Ved at skildre universiteterne som et akademisk felt og med brug af begrebet habitus forstået som internaliserede normer, påviste han, hvordan der i den akademiske kultur skabes barrierer mod noget nyt, mod nye discipliner og nye sociale grupper. Bourdieus begreber habitus og doxa viser, hvordan systemet reproduceres. Doxa er det selvindlysende eller det naturlige, som der

15 Alenius 1994.

16 Jacobsen 1925: 9.

17 Mai & Ringgaard 2010.

18 Foucault 2018.

19 Tamboukou 2003 anvender Foucaults begreb heterotopia og teknologier om selvet.

20 Mai & Ringgaard 2010:13-14.

ikke sættes spørgsmålstejn ved. Det at få et eget sted kunne dog skabe muligheder for en anden praksis og dermed rykke ved grænserne for doxa og derved skabe forandringer og andre opfattelser af den kvindelige akademiker.²¹

I de senere år har flere forskere da også forsøgt at kombinere Foucault og Bourdieu, bl.a. på en konference i Cambridge i 2010, som undersøgte Foucaults studier af familien, og bidragene blev publiceret som bog.²² Der lægges her større vægt på erfaringsbegrebet hos Foucault og på en bredere læsning af familien som andet og mere end blot en af mange disciplinære institutioner. Bourdieus opfattelse af social praksis og doxa som mere åbne og påvirkelige end noget, der bare bliver taget for givet, inddrages også af nogle af forfatterne. Både Foucault og Bourdieu destabiliserer således det disciplinære og normative aspekt. Det er en pointe i bogen, at der er sket et skift fra de mere intellektuelle diskursanalyser til overvejelser over selvets praksis hos den sene Foucault.²³ Dermed kommer subjektiviteten i spil. Den øgede opmærksomhed på, hvordan subjektet formes og på erfaring, fik ham til at vende sig mod arkiverne og stemmerne fra fortiden ikke for at finde autenticitet, men for at skildre menneskers møde med institutioner og statslige autoriteter. Det betød en større åbning over for historiske aktørers stemmer og en nedtoning af disciplineringsaspektet. Der er tale om en særlig form for magt, som ved at være ustabil peger ud over sig selv og svarer til Bourdieus optagethed af social praksis og giver mulighed for forandring.

HUSET OG DETS INDRETNING

Hvad var det for et hus, som de unge kvinder flyttede ind i, og som skulle være deres hjem i en årrække? Helge Bojsen Møller, som var Eli Møllers bror, havde tegnet kollegiet. Til gengæld ønskede man, at en kvindelig arkitekt skulle tage sig af indretningen. Det blev Rigmor Andersen (1903-1995).²⁴ Hun havde taget en grunduddannelse på Arkitektskolen og søgte derefter ind på Kaare Klints nyoprettede skole for møbel- og rumkunst. Hun arbejdede i 1927-29 for forfatteren og arkitekten Poul Henningsen med udformning af lamper. Det blev måske grunden til, at det blev PH lamper, som oplyste festsalen.²⁵ Møbleringen af Kvinderegensen blev hendes første selvstændige opgave. Helge Bojsen-Møller skal have været betænkelig ved at lade en "ung Dame" overtage opgaven. Rigmor Andersen skabte en række enkle møbler og udarbejdede en gennemarbejdet møbleringsplan for

²¹ Rosenbeck 2014:128-132.

²² Rosenbeck 2014a.

²³ Tamboukou 2003 fremhæver selv: det kvindelige selv i kombination med heterotopia.

²⁴ Rosenbeck 2023; Olesen 2024.

²⁵ Lamperne blev senere stjålet. Der blev opsat kopier, som intet var værd, men som også blev stjålet en tidlig morgen, mens jeg var tilknyttet kollegiet.

de enkelte rum: festsal, bibliotek og 56 elevværelser. Fællesrummenes møbler var mahogni med skindbetræk, elevrummenes bøger. Gerda Hennings vævestue leverede betrækkene.²⁶

Værelserne var forsynet med seng, spejl over vasken, skrivebord, reol og to stole. Desuden har hun designet talerstol, arkivskab, tebord, stol, armstol, chatol, dækketøjsskab, ottoman mv. Der er således tale om et totalværk (gesamtværk). Selv om kollegiet lignede andre kollegier, har det for de kvindelige studerende været et særligt sted. De fik et eget værelse: "A Room of One's Own": titlen på Virginia Woolfs essay fra 1929 (dansk 1973). Det var blevet holdt som forelæsninger på kvindekollegierne Girton College og Newnham College i Cambridge året før. Desuden delte beboerne bad og køkken med 8 andre beboere, og der var fælles dagligstue/festsal og bibliotek. Det var et bosted, som skabte trygge rammer omkring studiet, men som også rummede en række sociale aktiviteter.

Køkkenet var det vigtigste rum. Som en af de tidlige alumner Inger Harsberg skrev, så var køkkenet meget mere end et madfælleskab. Hun skrev i festskriftet fra 1957: "Det har præget en for livet, om man blev opdraget på burgøjserkøkkenet, husmandskøkkenet eller kleptomankøkkenet".²⁷ Der var tradition for, at køkkenerne blev navngivet. I bogen om Helga Pedersen nævnes, at der på køkkenerne nærmest opstod en klanfølelse.²⁸ Vestre kvist og Østre kvist var de førende hvad angik selskabelighed, vittighed og påhitsomhed. De fleste udtrykker stor glæde over at have boet på Kvinderegensen, hvilket fremgår af erindringer og biografier, som første generation har udgivet og af biografiske bidrag i festskrifterne. Det er en genre, hvor især de positive stemmer kommer til orde. De kritiske stemmer er ikke lette at finde.

GLIMT FRA HVERDAGSLIVET PÅ KVINDEREGENSEN

I dagligstuen lå *Forslags- og Ankeprotokollen*.²⁹ "Uh, hvor er denne Bog kedelig" underskrevet Helga. Liese skriver: Det synes jeg også! Ja dette er unægtelig morsomt Uf!!" lyder næste kommentar. Ditto ditto er sidste kommentar i denne udveksling, der fylder 3 af protokollens sider. Hvad kan man dog bruge en sådan protokol for Kvinderegensen dateret 9-3-33 til? Måske til at skildre hverdagslivet og dagligdagen i al almindelighed og som et studiested.

26 På Det kongelige Bibliotek (kb.dk) findes fotografier af hendes møblering af Kvinderegensen. Fotograferet af Th. Andresen (1892-1988).

27 Harsberg 1957:17.

28 Kirketerp-Møller 1984.

29 *Forslags og Ankeprotokol for Kvinderegensen* dateret 9-3-33 (upagineret). Kvinderegensens arkivmateriale. Bilag 1: Arkivmateriale beliggende på selve Kvinderegensen (Kvinderegensens-arkivmateriale.pdf (qr.dk))

*Værelse indrettes på
Kvinderegensen.
Fotograf: Holger
Damgaard. Det Kgl.
Biblioteks billedsamling.
Der findes en lang række
fotos af Rigmor Ander-
sens indretning og
møbler på Kvinderegen-
sen. De kan ses i KB's
katalog, men er beskyt-
tet af ophavsret.*

De første alumner havde boet på Kvinderegensen et lille års tid her i februar 1933, hvor protokollen starter. "Hvem vover at rive Berl. Tidende i Stykker samme Dag den er kommet?" Underskrevet Helga (Pedersen og senere justitsminister). Hun står nok for de fleste kommentarer i protokollen. "Hvem har nu igen været saa gemen at bortføre "Berlingske Søndag", underskrevet Surlykke to dage senere og nyudnævnt "Bladmand" i det nye selvstyre, som omfattede 4 personer. Surlykke hed Ellen til fornavn, og hun giftede sig senere og fik navnet Lund. Fru Lund var min engelsk- og latinlærer på Gråsten Skole. Jeg anede ikke, hvad hun hed til fornavn, ej heller kendte jeg til hendes tid på Kvinderegensen. I festskriftet fra 1957: *Kvinderegensen 1932-1957* findes en "Fortegnelse over kvinderegensianere 1932-1957". Et opslag på Ellen Surlykke henviste således til Ellen Lund, hendes uddannelse (cand.mag. i engelsk og tysk) og hendes senere beskæftigelse.

Aviserne, der blev holdt både *Politiken* og *Berlingske*, gav ofte anledning til brok og efterlysning. Mere populær end aviserne var dog Søndags-B.T. med de fortsatte romantiske romaner, som blev ivrigt diskuteret.³⁰ Der var telefon på gangen, og også her var der problemer f.eks. med regningen.

På trods af problemer gav et kollegium nogle muligheder, som andre unge studerende ikke havde, såfremt de boede privat på et værelse. Måske var det vigtigste eget værelse med arbejdsplads. Ikke alle havde haft det i deres barndomshjem. Der var også mange sociale aktiviteter. Der var en teaterordning og læsekreds med egne indkøbte bøger. Noget stort bibliotek var der ikke tale om. Der var blevet anskaffet 24 bøger, hvoraf de 19 var på originalsproget. Resten var i oversættelse.

Der blev også sørget for det mere kropslige. Den 12-2-33 kom der tilbud om at lære sommerretter på den Suhrske husmoderskole i fortsættelse af et tidligere kursus. Det måtte aflyses på grund af manglende tilslutning. Der blev anskaffet et bordtennisbord, mens bestræbelserne på at få en tennisbane led skibbrud. Det var dyrt og Magistraten ville ikke give den endelige tilladelse og garanti. Til gengæld blev der arrangeret svømning. Og der var demonstration i Mensendieck-gymnastik.

Helga Pedersen underviste gerne i dans, da der var en del fester. Ved festligholdelse af indvielsesdagen den 10. maj i 1933 gav eforatet chokolade "(rygtet vil vide med flødeskum)". Om aftenen læste Vilh. Andersen op, og Fru professorinde Fredericia spillede. Der var varme hveder i dagligstuen St. Bededagsaften. Medicinerne blev inviteret af Dr. Eli Møller til besøg på Gentofte Amtssygehus og til at spise middag bagefter. Senere på året var der fest i anledning af hendes 70 års fødselsdag.

Aller vigtigst var kandidatgilder og indflyttergilder. "Det er en selvfølge, at alt, hvad der kan krybe og gaa, er med til at fejre kandidaterne paa lørdag". Der blev skrevet mange sange bl.a. en kantate til Eli Møllers fødselsdag. Der findes et hav af sangbøger i Kvinderegensens arkiv, indeholdende både selvskrevne og trykte sange.

Ud over fælles telefon var der fælles symaskine, køreplan, strygejern, vægt, medicinkasse med termometer, som også tit blev efterlyst. Der var en legatfond og en lånekasse oprettet med støtte fra Konsistorium.

Direkte konflikter var der tilsyneladende ikke mange af ifølge denne protokol. Små drillerier dog. Ens sprog blev sommetider rettet. Et enkelt vredesudbrud. "Jeg står ikke tavs og tager imod klø af en kommunist", skrev sandsynligvis Helga Pedersen. Det handlede om, at Kirsten havde beklaget sig over, at hun ikke var

30 Bladet udkom første gang i 1921 som et weekend-tillæg til B.T.

blevet hentet til telefonen. Protokollen var fælles for hele kollegiet, og derfor blev alt som blev tænkt næppe sagt. Nogen skriver meget, mens andre slet ikke skriver.

Eksamen var vigtig, og man fejrede, når det gik godt. Det nævnes i protokollen, når Colds (Eli) speciale blev antaget, og senere skrev hun en tak for sin tid på Kvinderegensen (16-10-33). Hendes søn filminstruktøren Niels Malmros udtalte senere i filmen om Kvinderegensen, at opholdet på kollegiet var hans mors bedste tid.³¹ Ifølge protokollen har hun været en meget fremtrædende og aktiv beboer – også efter at hun var fraflyttet.

Kvinderegensen tilbød trygge familielignende rammer og var nærmest en "udvidet familie". Studier og eksamen var dog det centrale. De to første kandidater: lægerne Esther Ammundsen og Emma Vestergaard var allerede blevet færdig i 1932. Inger Harsberg skriver, at netop fordi kandidaterne blev hurtig færdig, så betød det, at der fra begyndelsen var "eksamen i luften".³² Der var også mange eksempler på at dem, der skulle til eksamen, fik støtte. Harsberg skriver, at de f.eks. slap for at lave mad. Og så blev kandidaterne fejret, når eksamen var overstået. Da Eli Fischer-Jørgensen bestod skoleembedseksamen med udmærkelse i 1936, havde man havde lejet en sporvogn, som blev pyntet og kørte frem "i Nørregade ved Universitetet for at hente Præ-kandidaten hjem til Amager".³³ Så blev der festet i flere dage.

Det var langt fra rige folks børn, som blev optaget. Der blev ved optagelsen også taget hensyn til trang. Esther Møller var husmandsdatter og fik friplads samt et stipendium. I sine erindringer har hun aftrykt sit trangsvindnesbyrd. Hun fortæller, at opholdet gav hende et nyt perspektiv. Om medbeboerne skriver hun "De havde humor og medmenneskelig forståelse, de viste mig accept, og gav mig en følelse af solidaritet og samhørighed hen over sociale skel, der ellers var meget tydelige i de år". Men hun måtte lære sig "andre adfærdsnormer og -former".³⁴ Så Esther Møller var kommet i "skole" på flere måder. Dansen deltog hun ikke i, for det havde hun dels ikke lært, dels havde hendes mor forbudt det. Der var dog meget andet, som hun måtte lære.

Bente Hansen nævner meget senere i sine erindringer, at også hun havde friplads, som ubemidlet, men at hun ikke havde specielt høje karakterer. Hun flyttede ind i 1961 og skriver, at hun ikke kendte til Kvinderegensen, som hun kaldte "et storslået projekt, som vores Blåstrømpe-formødre havde skabt ved at indsam-

31 Demand & Steinbach 2004. Eli Fischer-Jørgensen blev interviewet sammen med Niels Malmros. Desuden interviewes en del af alumnerne, herunder især en del unge mænd, som fra 1978 kunne blive optaget på kollegiet.

32 Harsberg 1957:18.

33 Skytte 2016: 33.

34 Berenth 1984: 60.

Kvinderegensens læsesal. Fotoet er taget, inden Olivia Holm-Møller (1875-1970) i 1935 malede en serie landskabsmalerier til festsalen oplyst af PH-lamper. Det var her Forslags- og ankeprotokol lå. Festsalen benyttedes selvfølgelig til festlige lejligheder, men fungerede i det daglige som læsesal, sammen med biblioteket, som ligger bag døren til højre. Fotograf: Holger Damgaard. Det Kgl. Biblioteks billedsamling.

le midler og gaver fra private”.³⁵ Eli Fisher-Jørgensen fortæller ligeledes i filmen, at nogle var meget fattige og levede af rugbrød og margarine, gulerødder og byg-vandsgrød.³⁶

Der blev skabt netværk og venskaber for livet. Esther Ammundsen fortæller om den store rolle, som Kvinderegensen og dens beboere spillede i hendes og andres liv. Hun nævner en gruppe på 12 kvinder, som fortsatte med at mødes i større eller mindre grupper til bl.a. sammenkomster, fester og rejser.³⁷

SYNET PÅ KVINDELIGE AKADEMIKERE

De kvindelige studerende på Kvinderegensen mødte dog også modstand, nemlig i form af synet på kvindelige akademikere. Der var jo ikke så mange af dem, idet

³⁵ Hansen 2004: 25.

³⁶ Demand & Steinbach 2004.

³⁷ Ammundsen 1990: 32-34.

kun 379 kvinder havde taget embedseksamen fra Københavns Universitet før 1925.³⁸ 8 kvinder var blevet dr.phil., og 5 dr.med. Ikke ret mange. Der var mange grunde til, at kvinder ikke satte deres præg på forskningen i de første mange år.

Det var et udbredt synspunkt, at kvinder ikke i større grad kunne præstere videnskabeligt arbejde. Den almindelige holdning var, at de ikke havde evnerne. Det skrev flere mandlige professorer, Harald Høffding, Thorkild Røvsing og Vilh. Andersen eksplicit i det tidligere nævnte festskrift.³⁹ Arvelighedsforskeren Wilhelm Johannsen, som ellers havde gjort op med forestillingen om, at erhvervede egenskaber var arvelige, mente, at den dybe forskel mellem kønnene var arvelig. Kvinder manglede "y-tråde". Det blev der så ironiseret over i en af jubilæets festsange: "Uden Y-traad kan man godt ha' Interesser men man driver det skam aldrig til Professor".⁴⁰ Ifølge Johannsen var kvinders intellektualitet overvejende af reproduktiv karakter. Han mente således, at kvinder var velegnet som assistenter i forskningen.

Når man læser talerne ved 1925 års jubilæet, som fejrede, at det var 50 år siden, kvinder havde fået adgang til universitetet, kan man dog undre sig over, at ansete professorer og forskere fremlagde så uvidenskabelige synspunkter. Det er jo velmenende høflige talere, som ved en festlig lejlighed samtidig taler om, at kvinder ikke egner sig til forskning. Noget tyder på, at det var en udbredt diskurs.

Der var dog også andre mere positive stemmer. Valfrid Palmgren Munch-Petersen udtalte sig i et foredrag i 1923 om "Kvinden som akademiker" i en foredragssække på 10 foredrag med titlen "De akademisk-sociale Foredrag paa Universitetet". I *Kvinden og samfundet*, som refererede fra møderne, nævnes, at det var første gang "man fra Universitetets Side gør Kvindesagen til Genstand for Belæring for den akademiske Ungdom".⁴¹

Munch-Petersen nævnte kvindernes længsel efter kundskab, men også, at der var en vis modstand mod kvinders valg af den akademiske vej både fra, hvad hun kaldte de huslige professionelles rækker og fra nogle læger og sociologer, som ikke kun mente, at det var unødvendigt men også skadeligt, at kvinder fik en anden uddannelse end den huslige. En af Valfrid Palmgren Munch-Petersens samtidige: professor i religionshistorie Edvard Lehmann skrev mellem 1914 og 1922 adskillige artikler og bøger om kvinders manglende rationalitet. Manden var lig med det objektive, kvinden lig med det subjektive. Fællesskolen var af det onde. Han argumenterede for forskellig opdragelse af kvinder og mænd og hentede

38 Jacobsen 1925:166-176.

39 Jacobsen 1925; Rosenbeck 2014:108.

40 Alenius 1994:126.

41 Munch-Petersen 1923: 52; Lundgren et al. 2015; Rosenbeck 2016.

støtte hos en svensk professor i gynækologi, som fremhævede, at der skulle tages særlige hensyn til pigers sundhed i den kritiske alder, dvs. under puberteten.⁴²

Lis Jacobsen udtrykte visse forbehold over for kvinders intellektualitet i *Festskriftet* fra 1925. Hun skrev, at den skabende evne havde få mænd men færre kvinder. Hun havde heller ikke stor tiltro til forskende kvinder, men erkendte dog, at der var undtagelser.⁴³ Edvard Lehmann, Lis Jacobsen og Valfrid Palmgren Munch-Petersen, som også var aktiv i Dansk Kvindesamfund, var sådan set enige om, at kvinder var forskellige fra mænd, men Valfrid så positivt på det særligt kvindelige i stedet for at gøre kvinden til en mindre mand.

Hun nævnte i sit foredrag, at modstanden mod kvinder gik ud fra kvinders mangel på "saglighed og logik". Hun så således etiketten Kvindelighed som de akademiske kvinders fjende. Hvorfor? Fordi kvindelighed udtrykte, hvad manden tænker om kvinden og ønsker om, hvordan hun skal være. Hun efterlyste en omvurdering og sagde, at de kvindelige akademikere "har en Pligt til at bringe en speciel og selvstændig Indsats som Kvinder. De skal tilføre det Fag, de vælger, *Moderlighed*, det som ingen Mand kan yde". Kvinderne må altså tilføre en speciel menneskeopfattelse, og hun nævner som eksempler den kvindelige læge og kriminalist uden at nævne konkrete navne.⁴⁴ Det var den kontekst, som de kvindelige akademikere mødte. Professorerne, som var mænd, optrådte i rollen som ledvogtere.

Synet på kvindelige akademikere, eller hvad man kan kalde den dominerende habitus, var således, at de ikke havde samme evner og kvaliteter til videnskabeligt arbejde som mænd. Med begreberne symbolsk vold, miskendelse og doxa kan man perspektivere de kulturelle betingelser for de ulighedsskabende processer, som kvinder mødte.⁴⁵

Festtalerne ved 50-årsjubilæet var ganske forbeholdne over for kvindelige forskere. De samfundsvidenskabelige og humanistiske professorer fratog dem rationalitet. Men hvor kvinder tidligere måske havde affundet sig med disse synspunkter, så insisterede generationerne fra 1920'erne og 1930'erne i højere grad på at være til stede. På Kvinderegensens boede nogle af dem på et "andet sted", et heterotopia, som gav dem mulighed for at udvikle en anden praksis. Nye muligheder for netværksdannelse mellem kvinder var med til at ændre habitus og problematisere doxa.

42 Rosenbeck 2014:104; Rosenbeck 2016.

43 Jacobsen 1925:15-27.

44 Munch-Petersen 1923: 53.

45 Rosenbeck 2014:128-132.

KVINDELIGE AKADEMIKERE

Kvindelige akademikere fik deres egen forening i 1922. Men det var en forening, som nærmest modvilligt blev dannet, idet man ikke mente, at den var nødvendig, for danske kvinder havde opnået ligestilling!⁴⁶ Alligevel fik den betydning også ud over engagementet i bygningen af Kvinderegensen.

Det var det internationale, som prægede foreningen. Formålet var: "I Tilslutning til I.F.U.W. at virke for Forstaaelse og Venskab mellem kvindelige Akademikere fra alle Lande, fremme deres Interesser indenlands og udenlands samt søge at udvikle Sympati og Hjælpsomhed mellem Landene."⁴⁷

Foreningen var tilsluttet *International Federation University Women* (IFUW), som havde ca. 100.000 medlemmer og havde klubhuse i London, Paris og Washington, afholdt kongresser, uddelte stipendier og hjalp beredvilligt medlemmer, der rejste i udlandet. Formålet var at forbedre de kvindelige akademikeres boligforhold samt ved privat gæstfrihed at fremme udveksling af danske og udenlandske kvindelige akademikere. Der blev afholdt enkelte foredragsmøder – fortrinsvis med udenlandske foredragsholdere.

Det, at der var tale om en international forening, fik faktisk betydning, idet man uddelte legater og modtog gæster fra udlandet. I Kvindelige Akademikeres arkiv findes en fortegnelse over legater helt tilbage fra 1938. Især efter krigen fra 1946 blev der formidlet mange stipendier under American Association of University Women. International Study Grants til ophold og rejser. Med disse initiativer var foreningen med til at styrke de kvindelige akademikeres og forskeres kompetencer, kvalifikationer og internationalisering.

Aslaug Møller var fra 1926 til 1940 formand for Kvindelige Akademikere. Elisabeth Hude, som var vicefor, overtog posten som formand for Kvindelige Akademikere i 1940 og sad på posten frem til 1956. Gennem Hude blev mange af kvinderegensianerne aktive i foreningen. Så der var i høj grad tale om støtte til kvinderegensianerne, men disse gav også noget igen, f.eks. når de ydede erhvervsvejledning for piger i gymnasiet.

ERHVERVSVEJLEDNING FOR GYMNASIEPIGER

Fru Hude opfordrede i 1952 en af de tidligere alumner nemlig Vibeke Bjernum til at organisere erhvervsvejledning for gymnasiets piger, således at de kunne få kontakt med en kvindelig akademiker og en studerende fra Kvinderegensen i de fag, som de ønskede at studere. Som gymnasielærer og senere rektor blev Vibeke Bjernum primus motor i opbygningen af erhvervsorientering i gymnasiet og for-

⁴⁶ Alenius 1994.

⁴⁷ Kvindelige Akademikeres arkiv. Rigsarkivet.

fatter til bogen *Kortfattet studieteknik for H.F. og gymnasiet*, som kom i mange oplag og blev benyttet en lang række år. I 1962 var Bjernum medstifter af Foreningen for lærere i gymnasiet i erhvervsorientering.

Da der i 1960 blev etableret en studiekreds, som skulle undersøge, hvordan erhvervsorientering i gymnasiet kunne indføres, var Vibeke Bjernum, dengang adjunkt på Virum Statsskole, en slags ordfører for gruppen, som også omfattede adjunkt Birthe Christensen fra Rysensteens gymnasium, senere rektor, der også havde boet på Kvinderegensen. I læseplansudvalgets rapport er der et kapitel om "Kvindelige Akademikeres" studie- og erhvervsoplysning.⁴⁸ Her fortælles om den studie- og erhvervsvejledning, som blev tilbudt de kvindelige elever i de storkøbenhavnske afgangsklasser. Ofte foregik vejledningen i den pågældendes eget hjem i små grupper på 6-8. I 1960 omfattede vejledningen 35 akademiske fag og ca. 375 elever.

Der opstod således nye initiativer, fordi pigerne var i en særlig situation. Jeg tog pædagogikum i Erhvervsorientering på Sct. Knuds Gymnasium i Odense i 1977. Mit bifag i filosofi var dengang endnu ikke indført som gymnasiefag, og da jeg havde været aktiv i studentervejledningen under Arbejdsdirektoratet, som drog rundt på gymnasier for at informere om studierne, fik jeg mulighed for at tage pædagogikum i historie og erhvervsorientering. Som vejleder fik jeg Aase Høgsbro Rasmussen, som jeg først for nylig fandt ud af, havde boet på Kvinderegensen, hvor hun sikkert er blevet bekendt med faget. Da jeg havde "prøvetime", underviste jeg i kønsrollers betydning for valg af uddannelse og erhverv.

SPIRENDE KVINDEFORSKNING

Hvad jeg heller ikke var helt klar over, var, at kvindeforskningen har rødder tilbage til Kvinderegensen. Det blev jeg først opmærksom på, da jeg læste Lise Busk Jensens biografi om Fru Hude i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*. Hun kalder Elisabeth Hude vores første professionelle kvindelitteraturforsker. Det samme gør Bente Hansen i sin omtale af Kvinderegensen.⁴⁹

Hude skrev om 1800-tals kvinder. Da hun fejrede sin 70-års fødselsdag i 1964, fik hun overrakt et håndgjort festskrift med en række bidrag fra kvindelige akademikere, bl.a. Pil Høgsbro Dahlerup (litteratur) og Gudrun Engberg (græsk) (kendt som Sysse Engberg), som fik ansættelse som lektorer på Københavns Universitet. Festskriftet befinder sig i Hudes arkiv på Rigsarkivet.

Også Aslaug Møller skrev flere bøger om kvinder i engelsk litteratur. Så der har været en tradition for forskning i kvinder. Inge Lise Pedersen, som var lektor i

⁴⁸ Læseplansudvalget ... 1961: 56.

⁴⁹ Busk Jensen 2001; Hansen 2004.

dialektforskning ved Københavns Universitet og som havde boet på Kvinderegensen og sad i eforatet fra 1982 og var efor fra 1991 frem til 2009, fortæller i sine erindringer om stigende akademisk selvbevidsthed og kvindehistorisk tradition inspireret af Fru Hude.⁵⁰ Hun nævner litteraturforskerne Bente Hansen, som blev journalist og forfatter og Pil Dahlerup, lektor på Nordisk Institut Københavns Universitet, Lone Fatum, lektor på teologi, Københavns Universitet og juristen Ruth Nielsen, professor på Copenhagen Business School. Pedersen tog selv emnet køn og sprog op. Man kunne også nævne et tidligt eksempel på interesse for kvinders liv og historie, nemlig Elin Appel, Pil Dahlerups mor, en af de første som flyttede ind på Kvinderegensen for at tage embedseksamen i dansk og historie. Hun skrev en række bøger om forholdet mellem køn, magt og historie og søgte i 1966 et professorat i historie på Odense Universitet med den begrundelse, at det nye universitet burde profilere sig på kvindehistorie.⁵¹ Toni Liversage, uddannet i slavisk filologi, blev forfatter og skrev en lang række bøger om kvinders historiske betydning.

Pil Dahlerup skrev i sit bidrag til jubilæumsbogen fra 1992, at hun til afsluttende eksamen i sammenlignende litteratur i 1965 opgav 9 hovedværker – ud af 30 – af kvinder og holdt konferensforelæsning med titlen "Feminismen og skønlitteraturen". Da var hun i øvrigt flyttet fra Kvinderegensen i 1963, fordi hun var blevet gravid. Hun nævner, at det blev også tre andre alumner, men hvor det hed sig, at de skulle giftes.⁵² Gravid på Kvinderegensen kunne man blive, men ikke være. Dahlerup forsvarede i 1984 sin disputats *Det moderne gennembruds kvinder* i Københavns Universitets festsal under stor opmærksomhed.

Også Inger Dübeck var interesseret i kvindeforskning, og hun skrev allerede i 1978 afhandlingen *Købekoner og konkurrence: studier over myndigheds- og erhvervsrettens udvikling med stadigt henblik på kvinders historiske retsstilling*. Inger Dübeck sad i eforatet fra 1985-1991. Dübeck skriver om Fru Hude: "Og ikke mindst blev mødet med "Fru Hude" igangsættende og med til at afstikke retningen for mit senere liv".⁵³ Hun fortæller om hende, at hun var akademiker i dette ords bedste betydning: "En åndfuld skribent, en flittig forsker og en medrivende inspiratrix for os endnu kun halvstuderende unge". Hun var opmærksom på, når noget pegede i retning af en videnskabelig karriere og glædede sig, når nogen trådte det første skridt på videnskabens vej.⁵⁴

50 Pedersen 2023.

51 Jytte Larsens biografi i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*.

52 Dahlerup 1992: 68.

53 Dübeck 1992: 25.

54 Dübeck 1992: 26.

Dübeck var den første danske kvinde, som blev dr.jur. Agnete Weis Bentzon havde dog taget doktorgraden i jura ved universitetet i Oslo i 1969, og hun blev Danmarks første kvindelige professor i jura, ansat i 1974 ved Roskilde Universitetscenter.⁵⁵ Inger Dübeck blev professor i person-, familie- og arveret ved Århus Universitet i 1991 og kunne derfor ikke længere sidde i eforatet.

Kvinderegensianerne så sig ikke i front i 1970'ernes nye kvindebevægelse ifølge Inge Lise Pederen, som direkte skriver, at de ikke var pionerer. Hun mener dog, at selvbevidstheden var høj.⁵⁶ Der var stilhed før stormen, som hun udtrykker det. Også Pil Dahlerup giver udtryk for, at der var tale om en periode, som var kvindepolitisk ubevidst. Der blev ikke snakket kvindesag, men netop Dahlerup begyndte dog at læse Beauvoir i 1965, opgav feministiske værker til eksamen og underviste i begyndelsen af 1970'erne på et af de første kurser på Københavns Universitet i kvindelitteratur.⁵⁷ De overlod måske nok til deres yngre søstre at gå på gaderne i begyndelsen af 1970'erne, men de var tidligt ude på forskningsfronten.

1970'erne var ellers på mange måder en vanskelig periode for Kvinderegensen, hvilket fremgår af Inge Lise Pedersens artikel: Hvordan Kvinderegensen overlevede.⁵⁸ Statstilskuddene blev fjernet i 1971. Samtidig med, at der var økonomiske problemer, foregik der mange diskussioner om kollegiets formål. Pedersen skriver også, at det i begyndelsen af 1970'erne ikke var smart at bo på et et-kønnet kollegium. Efter mange diskussioner blev det besluttet, at Kvinderegensen skulle være for både kvinder og mænd. Kollegianerne fik også større indflydelse, men serviceniveauet faldt, og der blev fra begyndelsen af 1970'erne ikke længere gjort rent på værelserne.

WOMEN FIRST

De første alumner blev på mange måder de første ansatte kvinder inden for en række områder. Eli Fischer-Jørgensen blev ikke den første kvindelige professor i Danmark. Det blev historikeren Astrid Friis i 1948. Men da Fischer-Jørgensen blev udnævnt som professor i 1966, blev det sagt: "Det var sandelig på tide".⁵⁹ Det samme kan man sige om optagelsen i Videnskabernes Selskab to år efter i 1968, hvor hun og medicinaldirektør Esther Ammundsen, også tidligere beboer på Kvinderegensen, blev optaget. Men det gik fortsat langsomt i årene efter 1968. 15

⁵⁵ Rosenbeck 2014: 57.

⁵⁶ Pedersen 2023.

⁵⁷ Kursusdeltagerne (i alt 14) udgav Clara Zetkin: *Arbejderkvinder i alle lande.... Udvalgte artikler og taler*. København: Tiderne skifter 1974.

⁵⁸ Pedersen 1992: 29-38.

⁵⁹ Skytte 2016: 107.

år efter havde bare 12 kvinder opnået æren.⁶⁰ Først i 00'erne kom der hurtigt flere kvinder ind.

Fischer-Jørgensen blev altså i 1968 den første kvinde i Videnskabernes Selskab. Hvorfor skete det først 93 år efter, at kvinder havde fået mulighed for at studere ved Københavns Universitet? Det er og bliver en gåde, hvordan det lykkedes Selskabet at holde kvinder ude i så mange år og dermed udvælge deres medlemmer efter køn og tradition og ikke efter merit. Fischer-Jørgensen og Ammundsen blev i øvrigt også de første kvinder, som blev valgt ind i forskningsrådet (det humanistiske og det medicinske) i 1968.⁶¹

Tove Birkelund (1928-1986) blev Københavns Universitets første kvindelige professor inden for naturvidenskab (geologi), udnævnt i 1966. Hun sad i eforatet 1972 til 1982 og var efor i en periode. Hun blev i 1971 valgt ind i Videnskabernes Selskab sammen med kemikeren Bodil Jerslev. Hun blev desuden den første kvinde i Statens Naturvidenskabelige Forskningsråd, hvor hun var medlem 1970-79. Birkelund var fra 1978 til sin død medlem af Carlsbergfondets direktion, 1981-84 var hun formand for Planlægningsrådet for Forskningen, oprettet i 1972, som rådgivende organ for regering og Folketing.

Retfærdigvis skal siges, at allerede i 1920 var Marie Curie blevet valgt som udenlandsk medlem til den naturvidenskabelige klasse i Videnskabernes Selskab, hvilket var bemærkelsesværdigt, da den dobbelte Nobelprisvinder var blevet afvist i det franske Videnskabernes Akademi. Og ikke nok med det. Det franske akademi besluttede i 1910 med 90 stemmer mod 52, at ingen kvinder *nogensinde* skulle opnå medlemskab. Enkelte medlemmer forsøgte at sige noget om meritter, mens andre og flertallet stod fast på den "uforanderlige tradition" og var imod valget af kvinder.⁶²

Marie Curie skulle i mange år være en enlig svale i det danske Videnskabernes Selskab. Om hun nogensinde kom til møderne, vides ikke, men hun blev ikke et eksempel til efterfølgelse. I 1949 blev Danmarks første kvindelige professor, Astrid Friis afvist som medlem.⁶³

Kvinderegensianerne var ofte "de første". Ud over Eli Fischer-Jørgensen kan det nævnes, at Esther Ammundsen blev den første kvindelig medicinaldirektør, Helga Pedersen, den første kvindelige justitsminister og højesteretsdommer, og Johanne Andersen blev en af de første ordnede kvindelige præster. Flere af dem har alle enten skrevet om sig selv, eller andre har skrevet biografier om dem. En lang

⁶⁰ Rosenbeck 2018.

⁶¹ Oplysninger om en række af de kvinder, som var aktive på Kvinderegensen, er skildret i Kvinderegensens blå bog.

⁶² Schiebing 1989:11.

⁶³ Odén 1994: 201.

række andre alumner er desuden blevet biograferet i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*.

VALGT EFTER KØN OG IKKE MERIT

Videnskabshistorisk er det ganske interessant, at det skulle tage så mange år, før kvinder blev optaget i de videnskabelige selskaber.⁶⁴ Det viser noget om relationen mellem netværk, meritter og eksklusionsmekanismer. Hvad tænkte dette mandlige selskab om kvinder igennem de 93 år, hvor universitetet tog imod dem, men hvor Videnskabernes Selskab holdt igen?

Kvinder blev således forvist fra de videnskabelige selskaber frem til anden halvdel af det 20. århundrede af ingen anden grund end deres køn, hvilket giver anledning til at udforske den konflikt, der har været mellem, hvad der i vores kultur er blevet defineret som henholdsvis kvindelighed og videnskabelighed.

At 1968 blev det år, hvor Selskabet åbnede op, har næppe noget direkte med studenteroprøret at gøre, men måske alligevel indirekte. Uddannelseseksplosionen, som også havde bragt unge kvinder ind på universitetet, var baggrunden for det antiautoritære oprør i 1968. Så måske blev det efterhånden for sært at holde fast i traditionen og et udelukkende mandligt selskab. Jeg vil desuden påstå, at Videnskabernes Selskab gerne ville holde kontrol med kvinderne, da de begyndte at blive optaget i forskningsråd m.v. Ingen tvivl om, at Selskabet mistede magt i 1968, da vi fik det statslige forskningsrådssystem. Hidtil havde det været selskabet, som havde fungeret som et slags forskningsråd, vejledt og uddelt forskningsbevillinger. Nu var det de statslige forskningsråd, som spillede hovedrollen og her var kvinderne med.

“KALDTE MAN DET BLÅSTRØMPE, DET GJORDE MAN VIST”

Denne udtalelse kom Eli Fischer-Jørgensen med i filmen: *Set fra kvinderegensen*.⁶⁵ Hun fortæller, at det var let at komme ind på Kvinderegensen, faktisk var det svært at finde ansøgere. Fischer-Jørgensen gav udtryk for, at hun var bekymret for om det lugtede for meget af jomfrukloster. Hun ville bare gerne have sin frihed, klare sig selv og have samme rettigheder som mændene.

Det blev en fantastisk tid ifølge Fischer-Jørgensen, der som flere andre udtrykte stor glæde ved at bo på Kvinderegensen. Alle var tilsyneladende enige om, at det skulle være et godt kollegium, hvor man både kunne arbejde og have det sjovt. En gennemgående tradition var festerne. Der blev skrevet og sunget mange sange. Men der blev også lagt vægt på, at folk ikke blev fulde.

⁶⁴ Rosenbeck 2018.

⁶⁵ Eli Fischer-Jørgensen i filmen *Set fra kvinderegensen*.

Der var stor frihed, hvilket mange, som skrev om Kvinderegensen, lagde vægt på, men der var alligevel en del, som man ikke kunne ifølge Fischer-Jørgensen. Der var ingen faste regler om mænd på kollegiet. Dog var der alligevel en regel om, at ingen blev lukket ind efter kl. 23. Så der var en vis åbenhed over for seksualitet og dog, Fischer-Jørgensen fortæller i filmen, at de bad en kvinde rejse, fordi hun havde den ene mand efter den anden. Man kunne godt have mænd og prøve seksualiteten af, men ikke skiftende mænd. Det skulle jo nødt være et bordel, som hun sagde. Der var altså grænser for friheden. Hun giver også udtryk for, at det ville være en skandale for hendes forældre, hvis hun fik et barn uden for ægteskab. "Det kunne man ikke".

Der var også en kvinde, som var kommunist og "i øvrigt også lesbisk". Det måtte man heller ikke være, som hun sagde. Hun blev bedt om at rejse, fordi en af de nytillfattede sagde, at hun blev forfulgt af hende. Fischer-Jørgensen ender dog med at sige: "Jeg er ikke sikker på, at der var rigtigt, det var det nok ikke". Kvindelivet var trods alt omgivet af normer

Til sidst i filmen nævner Eli Fischer-Jørgensen, at der var tale om fantastisk stærke kvinder og konstaterer, at de nok var blåstrømper. At Fischer-Jørgensen skulle være blåstrømpe, blev ellers benægtet af professor L.L.Hammerich i forordet til Fischer-Jørgensens 60-årskrift, hvor han mindes hendes betydning for Kvinderegensen nu og dengang: "But don't think her a blue-stocking. She was without doubt attractive "telle une poupée" a young Frenchwoman said, who attended a ball at Kvinderegensen".⁶⁶ Men hvorfor skulle det benægtes, at hun var feminist og fremhæves, at hun var attraktiv? Mænd havde stadig travlt med at italesætte kvinder.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Kvinderegensen var "et særligt sted", som ved at fremme de kvindelige studerendes studier og ambitioner, var med til at befordre kvinders intellektualitet og med til at skabe nye former for subjektivitet til at modvirke mandsdominansen.

Man kan med rette tale om Kvinderegensen som en heterotopi, som en verden i verden, som et parallelt rum, der afspejler, hvad der er uden for, men som er noget reelt i modsætning til en utopi. Kollegiet er som sted knyttet til men forskellig fra det samfund det eksisterer i. Her må Kvinderegensen ses i sammenhæng med en række andre steder for kvinder, som Kvindelig læseforening og foreningen Kvindelige akademikere, som støttede op om kvinden som akademiker og bidrog til at modvirke den patriarkalske dominans i academia.

66 Skytte 2016: 24-25.

Eksteriør. 1932. Det Kgl. Biblioteks billedsamling.

Kvinderegensen var et sted, hvor alumnerne lærte at arbejde og studere, men også at leve livet. Fischer-Jørgensen siger det meget rammende: Det var vigtigt at have sin frihed, klare sig selv og have samme rettigheder som mændene. Det var også vigtigt, at det var et sted, hvor man både kunne arbejde og have det sjovt.

Kollegiet var et sted med en lang række sociale aktiviteter, og som skabte trygge rammer og familielignende forhold, et sted, hvor der blev etableret netværk og venskaber. Kvinderegensianerne drømte om den frihed, som uddannelse og økonomisk uafhængighed kunne tilbyde. Det var et sted, hvor den kvindelige akademiske borger blev til, blev rustet til studierne og til fremtiden.

Kvinderegensianerne skabte også noget nyt gennem opbygning af studievejledning, som støttede kommende kvindelige studerende. Som de første i mange sammenhænge banede de sig vej til stillinger og positioner i academia: både universitet og forskningsrådssystem. De støttede også kommende akademikere gennem erhvervsvejledning for gymnasiepiger, et initiativ som på et senere tidspunkt blev en vigtig del af uddannelsessystemet. Foreningen Kvindelige Akademikere fremmede kvindelige forskeres internationalisering. En senere generation begyndte før andre at interessere sig for og forske i kvinders liv, selv om de ikke så sig selv som pionerer.

Kollegiet blev et sted, hvor der blev skabt en anden social praksis, som rykkede grænser for doxa og ændrede opfattelsen af kvindelighed. Gennem en anden

praksis blev der sat spørgsmålstegn ved både opfattelsen af kvindelighed og videnskabelighed. Der blev skabt en anden diskurs om kvindelighed, selv om visse normer fortsat blev reproduceret. Med ønsket om forandring overskred de kvindelige akademikere grænserne for deres identitet og udfordrede dominerende diskurser. En anden praksis var med til at ændre doxa og destabilisere magtforhold i academia.

SUMMARY

The focus is on the following questions: What kind of place was Kvindereghensen, a college for women, built in 1932? Did the place become a starting point for new initiatives? What opportunities did this place give the female academics? What limitations and opportunities did female students and academics have in general in the 1930s and finally what barriers and structures respectively inhibited or promoted women's integration in science?

Inspired by Michel Foucault and Pierre Bourdieu, one could ask whether having a place of your own created opportunities for different practices, and other perceptions of female academics. The college created a safe environment for learning and studying, but also accommodated a number of social activities and network building. At the time, however, the dominant view was that women were not suitable for research.

The article also looks at various activities that took place at Kvindereghensen: the organization Female Academics conveyed foreign scholarships and arranged vocational guidance for high school girls. Several of the residents became the first in their field to join the societies of scientists and research councils, and the first to write dissertations in women's studies.

Bente Rosenbeck, f. 1948, cand.mag. i historie og filosofi fra Odense Universitet 1976; lic.phil. fra Aalborg Universitetscenter 1984, dr.phil. fra Københavns Universitet 1992. Lektor fra 1988 på Københavns Universitet og fra 2009 professor. Professor på Lunds Universitet 2000-2003. Professor emerita. Forsker i Mødrehjælpens og socialrådgivernes historie og kvindelige akademikeres historie. De væsentligste publikationer er: *Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1850-*

1960 (1987) genudgivet som e bog (2022) og lydbog 2023, *Kroppens politik. Om køn, kultur og videnskab* (1992), *Genudgivet som e bog 2022*, Kari Melby et al.: *Inte ett ord om kärlek. Åkenskap och politik i Norden ca 1850-1930* (2006), *Har videnskaben køn? Kvinder i forskning* (2014). Om kvindelige akademikeres historie kan også nævnes Marianne Alenius, Nanna Damsholt & Bente Rosenbeck (red.): *Clios*

døtre gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893 (1994) og Den første kvinde ansat som embedsmand på Københavns Universitet var astronom. Julie Marie Vinter Hansen (1890-1960) udkommer i Kvant-Tidsskrift for Fysik og Astronomi 2025.

KILDE- OG LITTERATURLISTE

- Foreningen Kvindelige Akademikeres arkiv. Rigsarkivet og Det kongelige bibliotek.
- Alenius, Marianne (1994), Glimt fra Foreningen Kvindelige Akademikeres historie. I: Marianne Alenius, Nanna Damsholt & Bente Rosenbeck (red.), *Clios døtre gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893* (s.119-140). København: Museum Tusculanums Forlag.
- Ammundsen, Esther (1990), *Amanda fortæller. Tidsbilleder fra det 20. århundrede*. København: Rosinante/Munksgaard.
- Arpe, Karen, Kjærsgaard, Edith, Munck, Eva & Sewerin, Lone (red.) (2011), *Kvindernes bygning 1936-2011*. København: Kvindernes Bygning.
- Balle, Annemarie (2020), *Fra vision til virkelighed. Kvindernes bygning 125 år*. Aars: Forlaget Himmerland.
- Berenth, Else (1984), *De "magiske år" – og tiden der fulgte. Læge Esther Møllers erindringer*. København: Frydenlund.
- Bjernum, Vibeke (1982), *Kortfattet studieteknik for H.F. og gymnasiet med vejledning i eksamenslæsning*. 5. udgave, 2. oplag, København: Gyldendal (udkommet siden 1967).
- Busk-Jensen, Lise (2001), Elisabeth Hude. *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*. København: Rosinante.
- Demand, Palle og Morten T. Steinbach (2007), *Set fra Kvinderegensen*. Dokumentarfilm.
- Dahlerup, Pil (1992), Et kvindefællesskab – mellem to kvindebevægelser. I: Inge Lise Pedersen & Birgitte Regenberg (red.), *Kvinderegensen gennem 60 år. 1932-1992* (s.63-68). København: Kvinderegensen.
- Dübeck, Inger (1992), Fru Hude, som jeg husker hende. I: Inge Lise Pedersen & Birgitte Regenberg (red.), *Kvinderegensen gennem 60 år. 1932-1992* (s.25-28). København: Kvinderegensen.
- de Coninck-Smith, Ning (2020), Gender encounters university – university encounters gender: affective archives Aarhus University, Denmark 1928-1953. I: *Women's History Review*, 29:3, s.413-428.
- Fischer-Jørgensen, Eli (1992), Vore formødre. I: Inge Lise Pedersen & Birgitte Regenberg (red.), *Kvinderegensen gennem 60 år. 1932-1992* (s.9-24). København: Kvinderegensen.
- *Forslags- og Ankeprotokol for Kvinderegensen* dateret 9-3-33.(upagineret). Kvinderegensens arkiv.
- Foucault, Michel (2018), Andre Rum. I: *Slagmark*, 27, s.87-95.
- Hansen, Bente (2004), *En køn historie. Erindringer fra Kvindebevægelsen*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Harsberg, Inger (1957), De første år. I: *Kvinderegensen 1932-1957* (s.15-22). Dansk Videnskabs Forlag A/S. København 1957. Genoptrykt i Inge Lise Pedersen & Birgitte Regenberg (red.), *Kvinderegensen gennem 60 år. 1932-1992* (s.41-52). København: Kvinderegensen.
- Hude, Elisabeth (1957), Hvordan Kvinderegensen blev til. I: *Kvinderegensen 1932-1957*. København: Dansk Videnskabs Forlag A/S.
- Hvenegård-Lassen, Helle (2008a), *Et andet Hjem. Kvindelig Læseforenings historie 1872-1962*. København: Museum Tusculanums Forlag & Det Kongelige Bibliotek.
- Hvenegård-Lassen, Helle (2008b), *Sophie Alberti. Kvindesagpioner og førstedame i Kvindelig Læseforening*. Books on Demand.
- Jacobsen, Lis (red.) (1925), *Kvindelige akademikere 1875-1925*. København: Gyldendal Boghandel.

- Kirketerp-Møller, Hertha (1984), Athenes unge datter. Studenterårene på Kvinderegensen. I: *Hele verden til spillerum. En bog om Helga Pedersen*. København: Gyldendal.
- *Kvinderegensens arkiv 1938-1983*: Diverse sager 380140-380141. RA (Rigsarkivet).
- *Kvinderegensen 1932-1957*. Dansk Videnskabs Forlag A/S. København 1957.
- "Kvinderegensens tilblivelse" i *Aarboeg for Københavns Universitet for 1931-32*. Visning af: VIII. Det akademiske Legat- og Stipendievæsen (tidsskrift.dk)
- Lundgren, Lena, Myrstener, Mats & Wallin, Kerstin E. (2015), *Böcker, bibliotek, bildning: Valfred Palmgren Munch-Petersens liv och verk*. Stockholm: Stockholmia.
- Læseplanudvalget for gymnasiet (1961), *Rapport om forsøgsundervisning med erhvervsorientering i realafdelingen og gymnasiet 1958-61*.
- Mai, Anne-Marie & Ringgaard, Dan (2010), *Sted*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Møller, Eli (1925), Kirurgen og Gynækologen Dr.med. Fru Eli Møller fortæller om "en Kvindes Vej gennem det medicinske Studium". I: Lis Jacobsen (red.), *Kvindelige akademikere 1875-1935* (s.45-48). København: Gyldendal.
- Nygaard, Pernille Svare (2023), Nursing Students' scrapbooks 1938-1968. Visualizing Female Figures on the Border between a Female-Dominated Profession and Aarhus University. *Kulturstudier*, Nr.1, s.145-167.
- Munch-Petersen, Valfred Palmgren (1923), Kvinden som akademiker. I: *Kvinden og samfundet* nr. 5, 1923.
- Odén, Birgitta (1994), Astrid Friis – Danmarks första kvinnliga professor. I: Marianne Alenius, Nanna Damsholt & Bente Rosenbeck (red.), *Clios døtre gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893* (s.193-206). Museum Tusculanum: København.
- Olesen, Christian Holmsted (2024), *The Danish Chair. An international affair*. Copenhagen: Strandberg (1.udgave på dansk: Den danske stol 2018).
- Pedersen, Inge Lise (1992): Hvordan Kvinderegensen overlevede. I: Inge Lise Pedersen & Birgitte Regenbergs (1992), *Kvinderegensen gennem 60 år. 1932-1992*. Kvinderegensen.
- Pedersen, Inge Lise (1994), Omkring Kvinderegensens grundlæggelse. I: Marianne Alenius, Nanna Damsholt & Bente Rosenbeck (red.), *Clios døtre gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893* (s.111-118). København: Museum Tusculanums Forlag.
- Pedersen, Inge Lise (2023), Hvordan var det at studere og bo på Kvinderegensen i 1960'erne – og hvilke spor har det sat sig. I: *Erindringsglimt-Kvinderegensens.pdf* (usercontent.one)
- Pedersen, Inge Lise & Regenbergs, Birgitte (1992), *Kvinderegensen gennem 60 år. 1932-1992*. Kvinderegensen.
- Ravn, Anna-Birte & Rosenbeck, Bente (2022), Da "løn efter køn" i princippet blev afskaffet på det offentlige arbejdsmarked. *Arbejderhistorie. Tidsskrift for historie, kultur og politik*, Nr. 2, s.124-139.
- Rosenbeck, Bente (2014), *Har videnskaben køn? Kvinder i forskning*. København: Museum Tusculanums Forlag.
- Rosenbeck, Bente (2014a), Robbie Duschinsky og Leon Antonio Rocha (Eds.): Foucault, the Family and Politics. Anmeldt i *Dansk Sociologi*, nr. 2/2, Årg. 2014. (<https://rauli.cbs.dk/index.php/daneksociologi/issue/view/588>).
- Rosenbeck, Bente (2016), Om at etablere og bryde kønnets grænser i akademien. I: Emma Seve- rinsson & Cecilie Bjerre (red.), *Kønsgrænser. Gränslös. Tidskrift för studier av Öresundsregionens historia, kultur och samhällsliv*, nr. 6, s.23-35. <https://journals.lub.lu.se/grl/article/view/15564/14057>
- Rosenbeck, Bente (2018), Videnskabens herreværelse. *Weekendavisen* 23.11.
- Rosenbeck, Bente (2022), 100-års jubilæum for astronomisk sejr for ligestillingen. *Universitetsavisen* 22. december 2022. <https://uniavisen.dk/100-aars-jubilaum-for-astronomisk-sejr-for-ligestillingen/>.
- Rosenbeck, Bente (2023), *Kvinderegensens blå bog*. Rosenbeck-Kvinderegensens_blaa_bog.pdf (usercontent.one).

- Schiebinger, Londa (1989), *The Mind Has No Sex. Women in the Origins of Modern Science*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Skytte, Gunver (2016), *Eli – 99 års opdagelsesrejse gennem livet. En biografi om sprogforskeren Eli Fischer-Jørgensen (1911-2010)*. København: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab. Bogen kan downloades: <http://publ.royalacademy.dk/books/680/4894?lang=da>
- Tamboukou, Maria (2003), *Women, Education and the Self. A Foucauldian Perspective*. New York: Palgrave Macmillan.